

РЕЦЕНЗИЯ за дисертационния труд
на докторант ТЕОДОРА ДИМИТРОВА ВЕЛКОВА от секция
“Онтология, епистемология и философия на науката“;:

Философски импликации на теорията за интелигентния дизайн,

От доц, дфн. Стефан Пенев, р-л катедра “Религия, вярвания, светоглед“ БАН:

Дисертационният труд на Теодора Велкова се състои от Увод, 4 глави и Заключение и е разработен в достатъчен обем от 185 стр. Приложени са и 4 приносни момента. Библиографията съдържа около 134 заглавия, от които 15 на кирилица и останалите на латиница с единна номерация. Структурата на дисертацията и съдържанието на автореферата отговарят на изискванията за дисертация, затова ще акцентирам върху *съдържанието на доктората*:

Още уводът на изследването представя основната теза и антитеза : 1/ Популярната теза е: Класическа Дарвинова теория и следващите я неодарвинистки еволюционни теории, вкл. т. нар. постнеодарвинизъм и химически еволюционни теории за произхода на живота и 2/ Новата антитеза е за *интелигентния дизайн*, която впоследствие доста умело се защитава от авторката. Основателно е отбелязано, че еволюционните теории се възприемат безкритично като традиционни, а дори се смятат, според мен неоснователно, за единствена учебна парадигма. Тук е разкрит и генезисът на теорията за ИД, както и нееднозначните му връзки с принципите на креационизма. Посочени са систематизаторите и създатели на концепцията като У. Дембски, Дж. Бартлет и др.

Добър старт е методологията в началото на дисертационното изследване:

1/ Първи вариант: да се постави акцент върху про-ИД-литературата. Предимствата на това биха се свели до по-задълбочено представяне на идеите на създателите на теорията за ИД, но недостатък би била по-ниската критичност.

2/ Втори вариант: да се разгледат съвместно идеите на ИД с тези на основните опоненти – представителите на неодарвинизма и частично на еволюционните теолози. Недостатъкът на такъв подход се определя от нежеланието на неодарвинистите да влизат в сериозни дискусии с теоретиците на ИД. Добре е показан и чисто емпирично-индуктивният подход на привържениците на химичните теории, които не обръщат внимание на критиките на теоретиците.

3/ Съвсем диалектически авторката е избрала истината в трети – субординиращ двата – подход: “ философските аспекти на ИД-теорията в по-широк контекст, който субординира посочените две възможности, но ги разширява с обсъждане на позициите на известни съвременни учени и философи, взели отношение към теорията за ИД – Никълъс Решер, Алвин Плантинга, Томас

Нагел, Ангус Менюдж и др“/ с.6,7.../. Този синтетичен подход на „философията на науката“ е добре съчетан и с принципа на Лувенската философска школа, че „добре обяснява този, който добре разграничава“: Авторката разграничава собствено епистемологичния аспект, по-тясно свързан с философията на науката и светогледния аспект на изследването. Разглеждайки, методи, цели и задачи, авторката ясно показва, че познава и не отрича емпиричните данни на биологията и химията, но изрично споменава, че трябва да се отчита и това, че“ информационната каузалност е далече по-значима според ИД-теоретиците, отколкото елементарното физично и химично описание, защото тя е свързана с логическите модели, които лежат в основата на изграждането на материалните системи. Освен това авторката не отъждествява теорията за ИД с *креационизма*. Същевременно се позовава и на коректното отношение на представителите на концепцията за ИД към авторите-еволюционисти, което не може да се каже за консервативните еволюционисти или пък за групата на идеологизираните “диалектически“ материалисти и т.нар. “научен“ материализъм“. Съществена заявка е и твърдението: “ Съществува каузална материална връзка, но тя е субординирана от далеч по-значимите информационни връзки, свързани с възникването на логическите модели - природни или артифициални“ с.8, което, без да отрича значението на физико-химичните закони и емпирията, определя информацията като детерминанта.

Глава I (от с.19) от дисертацията: разглежда „Синтетична теория за възникване на живото и последващото му развитие“. Направен е *кратък исторически и теоретичен преглед на развитието на еволюционните идеи*. Представени са основните принципи на теориите и възгледите на Жан-Батист Ламарк и Жак Кювие и на самия Ч.Дарвин. Разгърнат е и синоптичен анализ на основните постановки на Дарвиновата теория за еволюцията, а също и на последващата ѝ версия – т.нар. неодарвинизъм (в по-тесен контекст - синтетична теория за еволюцията). Обсъдена е гледната точка на теоретика на ИД Кейси Ласкин. В рамките на това разглеждане се представят накратко теорията за биохимичната еволюция, креационизма, панспермията, теорията за произволното самозараждане и теорията за стационарното състояние. Разгледани са и възгледите на изследователите Сара Уокър и Пол Дейвис относно интерпретацията на произхода на живота не като химичен, а като информационен проблем. Важен момент е и изследването върху“синтетичната теория на еволюцията“. Особено достойнство на дисертацията придава подробният и осмислен анализ и синтез на концепциите за *панспермията*, космологичното и онтологично доказателство за

Бога, и собствено философските концепции за Сътворението като форми на теизъм: *креационизъм; еманация; космотеизъм; пантеизъм; деизъм и диригизъм*. Тези изследвания включват класици от Платон през Тома Аквински до Хегел; съвременни чужди и български автори, но те не са самоцелна демонстрация на философска ерудиция. Те се оказват полезни в хода на дисертацията за по-ясно формулиране на проблемите и по-прецизни, но и по-философски решения.

Втора глава/ от с.54/ на дисертационния труд *„Представяне и оценка на теорията за интелигентния дизайн”* е разделена на четири части. Първата ѝ част – *„Възникване и теоретични претенции на теорията”*, съдържа обсъждане на идеите на Алфред Ръсел Уолъс. Според Уолъс развитието на човешкия мозък е свързано с въздействието на по-висше равнище на интелигентност. Изследван концептуалният принос на Майкъл Полани в развитието на ИД-теорията във връзка с граничните условия върху процесите, описвани от физични и химични закони, външният им характер и представянето на органичните бази в ДНК в рамките на кода като гранично условие. Отделно са представени и двете съществени понятия във фундамента на теорията, формулирани от Майкъл Бийхи и Уилям Дембски, *нередуцируема сложност* и съответно *специфицирана сложност*. Представена е съвременната монография на Дембски“ *«Съществуването като общуване: Метафизика на информацията»*. Там според Уелс / *реляционна биология*/ се приема, че живото се отнася до общия случай, а неживата материя - до специалния случай. *Във втората част на главата* – *„Теоретични и методологически слабости на теорията”*, се засяга фундаменталният въпрос: доколко теорията за ИД би могла да бъде приета като пълноправна научна теория. Основни са възгледите на Стивън Мейър и Кейси Ласкин по тези въпроси. *В третата част* се разгледа разбирането на Уилям Дембски за метафизиката на информацията. Представена е идеята на американски философ Никълъс Решер за съгласуване на ИД с еволюцията. Американският философ Ангус Менюдж, пък, концентрира вниманието си върху дилемата методологичен материализъм – методологична телеология. Показано е, че идеите на системната биология, доминирана от инженерни подходи, естествено са в подкрепа на ИД-теорията. Прави впечатление и новата методологична добавка по Петер Косо/2011/ за *„научността на теорията“* с акцент върху метода, а не само върху *“субективния консенсус“* на учените/60-70/. Теорията за *интелигентния дизайн* може има научен характер. Само че, от гл.т.на философията на науката и най-вече от собствено философските въпроси и проблеми на съвременната наука не бива да се пренебрегват въпросите относно *“смисъла“*;

целта на живота и „природата на интелигентния дизайнер“/т.е. дали и какви има такива!/. С тези и др. въпроси докторантката прави сериозен философски анализ на теорията ИД/ имаме пред вид също: сфери на морала; едно или много-актност на дизайнерската дейност; степента на сътворяването-форма и/или материя; до колко са възможно заключения от следствието за причината; природа и/или евентуално произход на дизайнера/. Съвсем на място са разгледани и 10-те “топ-проблема на Кейси Ласкин“, касаещи еволюционизма /с.73/ и произтичащите от това дискусии и изводи.

Глава трета „Сравнителен анализ на двете алтернативни теории през призмата на възгледите на съвременни американски учени и философи” засяга: 1/ Въпроса за възникването на биологичната информация съобразно класическата, натуралистична гледна точка, още от времето на Дарвин и по-новата, предложена като алтернатива – в рамките на теорията за ИД. Основателно се тръгва от общата теория на информацията по Н.Винер и Уилям Ашби/ с.109/ Обект на обсъждане е специфицираната алгоритмична сложност във връзка с биологичната информация -количествен подход на У.Дембски; критиката, направена от философа Джефри Лоудър от позицията на метафизичния (онтологичен) натурализъм, който твърди, че свръхестествените сили и същества са нерелевантни на съвременната онтологична картина на света. *Втората* част засяга философските и частнонаучни възгледи на теоретика на биологията Ст.Талбът. Анализира се неговата представа за отделните аспекти на теорията за ИД. Обърнато е внимание на критиката на Дарвин от неговите съвременници Адам Седжуик и Луи Агаси, както и на въпроса за новооткритите фосили през 2014 г, свидетелстващи за предкамбрийски период, за който се смята, че не е свързан еволюционно с Камбрия. В *третата* част на тази глава се обсъждат възгледите на големия философ на съзнанието Томас Нагел поради изразеното му несъгласие с основните постановки на неодарвинизма, химическите теории за възникване на живота и биологическия редуциционизъм. Нагел е показал положителното си отношение към ИД-теорията, тъй като той реално се е сблъскал с невъзможността на сега господстващата ортодоксия като единствено допустим обяснителен механизъм. *Четвъртата* част засяга тезата на теистичния философ Алвин Плантинга, че има повърхностен конфликт и дълбоко съгласие между *науката и теизма* и повърхностно съгласие и дълбок конфликт между науката и натурализма. Плантинга възразява срещу онтологичния натурализъм и срещу методологичния натурализъм. Поставен е акцент върху теистичните възгледи на Плантинга и тяхната връзка с основните постановки на теорията за ИД.

В последната, четвърта глава на дисертационния труд – „Анализ на аргументите на теорията за интелигентния дизайн от гледна точка на теизма” – се анализират различията в схващанията относно релацията ИД - теология между привържениците на еволюционното съзидание (теистичните еволюционисти) от фондацията Биологос и ИД-теоретиците. Ще се коментират обсъжданията на Кейси Ласкин върху еволюционно – теологичните тези на Питър Енс и Нийл Омерът.. Критично се разгледат шестте пункта на еволюционния теизъм на Франсис Колинс. Направен е анализ на теистично-еволюционната теза на Дж. Б. Стъмп за основанието за безусловното възприемане на постиженията на утвърдената наука. На с.143-144 специално се дискутира концепциите на креационизма – Young Earth Creationism& Old Earth Creationism; острите дискусии между теоретиците на интелигентния дизайн и на еволюционното съзидание като вид теистична еволюция. Прави добро впечатление и допълнителният **§5: Теоретична оценка на философските импликации на възможните интерпретации на теорията за ИД.** Основателно са представени 3 интерпретативни варианта на теорията за ИД. 1- Като теория основаваща се „на един деен творчески фактор“ 2- ИД се представя като теория, имплицитно позоваваща се на интелигентната проектантска дейност на Дизайнер, който се схваща единствено като монограм на една регулативна идея на разума; 3 - Възникването на сложни органични системи се приписва не на неизвестен по природата си Дизайнер, а на Бог. Тук навлизаме в рамките на така наречения теистичен еволюционизъм. Добро впечатление прави както класифицирането на възгледите, така и познаването на Кантовите критики.

В Заключението еволюционната идея е представена в съпоставителен аспект. В подобен контекст са разгледани еволюционните тези на Дарвин и Уолъс. Уолъс е смятан за един от най-ранните учени, застъпили възгледи в хармония със сегашната ИД-теория. Наистина съществуват теоретични въпроси, илюстриращи проблеми в синтетичната теория. Трите аспекта на еволюцията в разглежданията на Кейси Ласкин показват по убедителен начин това. По въпроса за произхода на първото живо са противопоставени две диаметрално противоположни гледни точки – на обяснителната схема на натурализма/материализма с приоритет на разглеждане на материалните процеси и в контекста на ИД – с акцент върху информацията и по-специално как тя възниква. Първата гледна точка е илюстрирана посредством критично обсъждане възгледите на Кепа Руис-Миразо и съавтори, съгласно които става дума за

химичен проблем. Техният подход е съпроводен със сравнително скромни резултати в синтезиране на биополимерни вериги с необходимата дължина, липса на каквато и да било идея за реализиране на смисъла на тези вериги. Отделено е подобаващо внимание на разглеждането на Сара Уокър и Пол Дейвис за възникването на живото като информационен проблем. Относно значението на информацията за живите системи и въпросите, свързани с нейния произход те достигат до извода, че процесите на биогенезата са били реализирани с участието на *интелект*. Във връзка с теоретичните и методологични слабости на ИД-теорията изводите се свеждат до обособяването на две тези: Съгласно първата: претенцията на теоретиците на ИД за научност на теорията им се основават на водещата роля, която те възлагат на научния метод, с цел да се направи извод за това: дали теориите са истинни или неистинни (следвайки Петер Косо). Според другата – тази на съвременната философия на науката, ИД-теорията може да бъде определена като ненаучна, доколкото основното ѝ понятие за дизайнер стои извън концептуалния апарат на научните теории. От значение са и твърденията на Стивън Мейър за това, че материалните процеси в произхода на живото не са в състояние да произведат голямо количество специфицирана информация. Внушителна е и кохортата от водещи учени по специалността, които по един или друг начин подкрепят тази теза. Обърнато е внимание и на развиваната от Клиф Хукър идея за ограниченията на натурализма с подчертаното място на не-термодинамични ограничения в реализирането на биологичната автономия. Хукър поставя под съмнение биологичната значимост на идеите на известните самоорганизационисти Иля Пригожин, Херман Хакен, Стюърт Кауфман и други. Обсъдени са идеите на Стивън Мейър за ограниченията на теорията на Пригожин и Николис в обяснението на произхода на подреждането в живите системи. Подложена е на критичен анализ тезата на Никълъс Решер за това, че теорията на ИД и еволюцията могат да бъдат обединени. Подробно са обсъдени философските и частнонаучните възгледи на американския учен Стивън Талбът. Направен е изводът, че не е основателно да се представя конфликтът между ортодоксалните еволюционисти и ИД-теоретиците като „сектантски спор”. Томас Нагел критикува обосноваването на Дарвиновия редукционизъм, неodarвинизма и химическите теории за произхода на живото като нерелевантни за решаването на проблемите на съзнанието.

Алвин Плантинга определя за неприемлива тезата, че еволюцията, която той свързва с естествения отбор, е неуправляема. Плантинга прави теистична критика на натурализма, като отхвърля по принципни съображения философ-

ския (онтологичния) натурализъм, а критикува основно методологичния натурализъм. Обосновано е твърдението, че тази критика от негова страна е в синхрон с критиките на теоретиците на ИД по отношение на натурализма /материализма на ортодоксалните еволюционисти./ Дисертацията критично обсъжда поддържаната от еволюционистите идея, че Дарвин категорично е отхвърлял дизайна в природата под въздействие на външна причина, замествайки последната с естествен отбор. Също така е разгледан експлицитно и проблемът за недоразуменията между ИД-теоретиците и теистичните еволюционисти - фактът, че първите не приемат безкритично всички резултати на съвременната наука, докато другите са далече по-толерантни към данните на утвърдената наука.

Напълно **приемам самооценката**, че: 1/ Са съпоставени сравнително основните принципи на дарвинистката и неодарвинистката еволюционна теория, на теорията за ИД, и на теистичния еволюционизъм. 2/ Показани са, като резултат на анализ, ограниченията на натурализма и биологичния еволюционизъм в контекста на ИД-теорията и теизма. 3/ Обоснована е тезата за извъннаучния статус на стандартната теория за ИД. 4/ Е развита философска визия и са анализирани три различаващи се интерпретативни опции за представяне на теорията за ИД с оглед на нейната основна теоретична претенция, които предполагат различни философски импликации.

В заключение ще отбележа, че авторката на дисертация – **Теодора Димитрова Велкова** много умело се справя с една **интердисциплинарна задача** и, работейки като съвременен учен-философ върху *реални проблеми*, професионално съчетава изследванията си по *философски проблеми на естествените науки, философия на науката и религиозна философия*. Работата е на **високо теоретично ниво**. Самооценката на приносите и', които са реални, е дори леко занижена. При редактиране на стила на дисертацията - тя може да бъде *издадена като монография или в поредица от студии*. Предлагам **да ПРИСЪДИМ на Теодора Д. Велкова образователната и научна степен ДОКТОР** по ФИЛОСОФИЯ съгласно Закона за развитие на академичния състав в РБ и Правилниците на МС-МОН, БАН и ИИОЗ за приложение на Закона РАСРБ.

21 януари 2016

Рецензент: *доц, дфн. Стефан Н. Пенев:*